

Szemelvények és emlékek Magyarország határőrizetének korszakaiból

Excerpts and memories from the periods
of border security in Hungary

Hottó István

doktorandusz
Pécsi Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
hoto.istvan@ajk.pte.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a határőrség és a magyarországi határőrizet múltjának és egyes korszakainak bemutatása, ami által betekintést nyerhetünk a határőrség szervezetének alakulásába, megismerhetjük azokat a körülményeket, hatásokat és történelmi eseményeket, melyek befolyásolták mindenkori működését.

Módszertan: A tanulmány irodalmi forrásokra támaszkodva széles időszakot ölel fel a magyarországi határőrizet történetéből, olyan bonyolult és eseménydús emlékeket idéz fel, melyek hűen és részletesen szemléltetik egy letűnt kor történéseit.

Megállapítások: A határőrség emlékeinek védelme és hagyományainak méltó ápolása kiemelt jelentőségű, hiszen a határőrség szellemiségének üzenetei így őrizhetők meg az utókor számára.

Érték: A tanulmány megismerteti az olvasót a határőrség és a magyarországi határőrizet múltjával, történetével, szellemiségével. Ezen az emlékek megőrzéséért napjainkban sokan és sokat tesznek. A legjelentősebb emlékhelyek a volt apátistvánfalvai határőr őrsből kialakított Apátistvánfalvai Határőr Emlékhely és a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karának Határrendészeti Tanszékén található Határőr Emlékhely. A hagyományörzők küldetésadata példaértékű, az emlékek kiemelt jelentősége elvitathatatlan. A határőrség értékeinek védelme és hagyományainak ápolása közügynek tekinthető.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 12. 16. Átdolgozás: 2025. 03. 11.
Elfogadás: 2025. 05. 10.

Kulcsszavak: határőrség, határőrség története, határőrizet, a határőrség megszűnése, Apátistvánfalvai Határőr Emlékhely, határőrség emlékei

Abstract

Aim: The purpose of this study is to enhance understanding of the evolution of the Hungarian Border Guard, by providing an overview of the various historical events and forces that shaped the organization throughout different periods.

Methodology: By drawing on a broad literature covering various periods in the history of border surveillance in Hungary, this study provides a detailed examination of the history of the Hungarian Border Guard.

Findings: It is imperative to work to preserve the memory and traditions of the Border Guard, as this is the only path to maintaining its spirit into the future.

Value: This study provides the reader with an understanding of the history, spirit, and messages of the Hungarian Border Guard. A great deal of recent work has been conducted to preserve these memories. Several significant monuments have been created, including the Apátistvánfalva Border Guard Memorial Site, established in the former Apátistvánfalva border guard post, and the Border Guard Memorial Room at the Border Guard Department of the National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement. The dedication of those working to protect these traditions is exemplary; the significance of their work is unquestionable. The protection of the values of the Border Guard and the preservation of its traditions is arguably a matter of public interest.

Keywords: Border Patrol, History of the Border Patrol, Border Guard, The demise of the Border Patrol, Apátistvánfalva Border Patrol Memorial, Border Patrol memories

Bevezető gondolatok

A határvédelem kifejezés értelmezése napjainkra átalakult. Míg korábban hadtudományi és rendészettudományi szempontból is e tevékenységbe elsősorban területvédelmi és katonai feladatok tartoztak, addig tág értelmezésben napjainkban a határvédelem az ország államhatárának jogellenes átlépése megakadályozásában testet öltő, az államhatár rendjének védelméhez köthető valamenynyí jogi és technikai eszköz, illetve rendészeti és katonai módszer beletartozik. A rendőrség feladata ugyanakkor nem határvédelmi, hanem határrendészeti természetű, és olyan részfeladatokból áll össze, mint az államhatár őrizete, a határforgalom ellenőrzése és a határrend mindenkor fenntartása (Hautzinger, 2020).

A határőrség napját 1992-től kezdődően minden évben június 27-én, Szent László, a határőrök védőszentjének napján ünneplik. Ezt a hagyományt az sem szakította meg, hogy 2008. január 1-jével a szervezet beolvadt a rendőrségbe. A Határőr Kultúráért Alapítvány kuratóriumi elnöke, Vájlók László r. alezredes, mesteroktató és Dr. Balla József r. ezredes a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar általános és fejlesztési dékánhelyettese kezdeményezte egy emlékhely kialakítását. Elhivatottságuknak köszönhetően a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszékén megszületett a Határőr Emlékhely, illetve Emlékszoba, amely a kar 30. évfordulóján, 2022. szeptember 1-jén került felavatásra, azóta pedig szerkesztése a határrendészeti szakirányú hallgatók oktatásának és a hagyományok ápolásának ([URL1](#)).

Béndek József altábornagynak, a határőrség utolsó országos parancsnokának kezdeményezésére az Őrségben található Apátistvánfalván, az egykori határőr őrsből került kialakításra 2007-ben a Határőr Emlékhely.

A korábban megszűnésre ítélt őrs tizenhat év múltán újjászületett, ahol elhelyezésre került a határőr emlékmű, melynél Szent László napján minden évben megemlékeznek és koszorúkat helyeznek el a volt határőrök ([Hottó, 2023](#)).

A szimbolikus értékű Apátistvánfalvai Határőr Emlékhelyen a Szent László napi megemlékezéseket 2019-től minden évben a Körmendi Rendvédelmi Technikum rendezi meg, azt megelőzően pedig az Országos Rendőr-főkapitányság szervezésében zajlottak a koszorúzási ünnepségek.

Az Apátistvánfalvai Határőr Emlékhely falára elhelyezett márványtablán olvasható Kossuth Lajos egyik leveléből származó idézet – „*A nemzet kegyelelte legyen emlékeztető a hűségre, a kötelességre a magyar Haza szabadsága iránt...*” ([URL2](#)) – hűen tükrözi az emlékhelyre látogatók számára a határőrség egykori üzenetét.

A szervezett határőrizet kezdetei Magyarországon

A kiegyezés után fokozatosan megszűnt a katonai határőrvidék, és az államhatárok őrizetére különböző szervezetek alakultak ki. Az 1881. évi III. törvénycikkkel ([URL3](#)) létrehozott Magyar Királyi Csendőrség csak alkalmasszerűen látott el határőrizeti feladatokat, mint ahogy történt az az 1884. évi marhavész és kolerajárvány idején. A magyar–román határegyezmény után, amelyet a magyar országgyűlés 1888. április 30-án emelt törvényerőre, szükségessé vált az új, pontosan kijelölt és karbantartott határvonal megbízhatóbb őrzete. E célra hozták létre 1891. július 15-én az 50.341 számú közös honvédelmi és

belügyminiszteri utasítással a Magyar Királyi Határszéli Csendőrséget, amely – kisebb változásokkal és később a csendőrség szervezetén belül – közbiztonsági feladatai mellett gyakorlatilag 1945-ig részt vett a határőrizetben. A magyar államiséghez igazodó második határőrizeti szervezet az 1903. évi VIII. törvénycikkel ([URL4](#)) létrehozott Magyar Királyi Határrendőrség volt, amely az első országos hatáskörű határőrizeti szervezetnek tekinthető a dualista államban.

A határrendőrség hosszas egyeztetések után 1906. január 15-én kezdte meg működését. Feladatát Magyarország teljes határszakaszán látta el, szervezete 16 határrendészeti kapitányságból és 31 kirendeltségből állt. A kapitányságok, a kirendeltségek negyedéves ellenőrzése mellett, a határőrizetben részt vevő hatóságok munkáját félévente ellenőrizték (Parádi, 2006). Létrejöttével a határőrizet irányítása a Pénzügyminisztériumtól átkerült a Belügyminisztériumhoz (Kui, 2020). A határrendőrség, amely vezető szerepet töltött be a határőrizettel foglalkozó szervezetek tevékenységének összehangolásában, ennek megfelelően széles jogkört kapott a határőrizeti, határforgalomellenőrzési és idegenrendészeti kérdésekben, de saját állományával közvetlenül csak a határforgalom ellenőrzésében vett részt. A határrendőrök végezték az útlelvizsgálatot, kiállították a határátkelési igazolványokat és ellenőrizték a határszéli vasút- és hajóállomásokon a közegészségügyi szabályok betartását (Suba, 2014).

A 19. és 20. század fordulóján a közúti forgalom a határátkelőhelyeken nem volt jelentős. A Szerbiával és Romániával közös határszakaszon a kiemelt jelentőségű utak mentén lévő épületekben voltak kijelölve úgynevezett hivatalos helyiségek, ahová az utasok az úti okmányok láttamozása végett kötelesek voltak betérni. Sokan úti okmány nélkül léphették át az államhatárt, mint a román és magyar határállomásokon alkalmazott állami, vármegyei és községi közegek, családtagjaik, élelmiszer beszerzése végett a legközelebbi piacra indulók, a magyar és román államvasút hivatalnokai, a Szerb Királyság lakói, a határmenti falvakban dolgozó román hivatalnokok és családtagjaik. A határrendőrség kizárólagossága a határforgalom ellenőrzésében 1912-ig tartott, onnantól kezdve a szerb és a román határon az útlevéllenőrzési feladatokat a csendőrség vette át.

Az 1910-es évektől a háborúra való felkészülés során a pénzügyőrség és a csendőrség irányításában nőtt a Magyar Királyi Honvédség szerepe, ám a határrendőrség a Belügyminisztérium irányítása alatt maradt, majd a háború időszakában a határrendőrség a katonai hatóságok munkáját támogatta. 1918-ban – az eredetileg felállítottak mellett – Liptószentmiklóson, Ótátrafüreden, Temesváron, Nagyszebenben és Újvidéken is működött határrendészeti kapitányság. A háború végén Magyarország területének nagy részét idegen csapatok szállták meg, a határőrizeti rendszer felbomlott, és az újonnan kialakuló demarkációs vonalakon nem határőrizetre, hanem honvédelemre volt szükség.

Az őszirózsás forradalom után a Károlyi-kormány elkezdte a hadsereg leszerelését, ezzel az ország még megmaradt területei is védtelenné váltak. A Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében több tiszt – eltérő politikai meggyőződésük ellenére – azért vállalt szolgálatot, mert az harcot kezdett az ország területi egységének helyreállításáért. A határra vörös őrezredek irányítottak, amelyek ellátták a gyér határforgalom ellenőrzését is, de elsődleges feladatuk a demarkációs vonal védelme volt. A Nagy Háborút lezáró békediktátum az államhatár őrizetében is új szervezet felállítását, illetve a határőrizeti rendszer átalakítását tette szükségessé.

Vámórség és a honvéd határvadászok megjelenése a határőrizetben

A trianoni békediktátum következtében Magyarország területe egyharmadára csökkent. Egységes szervezet hiányában az új határok őrizetét a csendőrség, a határrendőrség megmaradt egységei, a pénzügyőrség, a rendőrség, valamint az oda vezényelt honvédalakulatok végezték.

A Magyar Királyi Vámórség 1921. augusztus 25-i létrehozásával¹ az államhatár őrizete ismét egy szervezet hatáskörébe került, amely ellátta a katonai határőrizetet, a határon átmenő személy- és áruforgalmat, s a kisebb határszéli forgalom felügyeletét.

A vámórség legfelsőbb igazgatását a pénzügyminiszter gyakorolta, szervezeti, személyi, szolgálati és anyagi ügyeit azonban a Pénzügyminisztérium XIX. Szakosztálya (később főosztálya) intézte, amely valójában a rejtett honvéd vezérkar alatt működött. A testület vezetője a fővámigazgató és a vámőrfőparancsnok volt. A honvéd kerületi parancsnokságok szervezetéhez igazodó hét vámörkerület élén vámörkerületi parancsnokok álltak. A kerületek vámörszakaszokra, azok pedig vámör őrsökre és a határforgalmat felügyelő ellenőrző állomásokra oszlottak. A szakaszok száma 1925-ben 52, 1931-ben 54 volt. 1925-ben 200 határszéli őrs és 35 ellenőrző állomás működött. A csapatállomány egyenruhát és fegyvert viselt, a közigazgatási állomány és a segéd személyzet azonban sem egyenruhát, sem fegyvert nem kapott. A csapatállományba tartozó legénység maximális létszáma 4500 fő, a tisztviselőké 600, a közigazgatási állományé 1250 fő volt. Fegyverhasználatukat csendőrségi minta szerint szabályozták (Borbély & Kápy, 1941).

1 1921. augusztus 25.-én a 6 200/1921. M. E. rendelet és a pénzügyminiszter 114.400/1921. számú körrendelete alapján.

A Magyar Királyi Csendőrség továbbra is segítette a határ őrizetét, ellenőrizte a határővezet forgalmát és ellátta a határátkelőhelyek külső biztosítását. A Magyar Királyi Államrendőrségen belül a távolsági határforgalom ellenőrzésére létrehozták a határszéli kirendeltségeket. Az államrendőrség idegenrendészeti hatósága a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatal volt. A vízi határforgalom ellenőrzésére 1939. július 1-jétől révkapitányságokat állítottak fel.

A vámőrség feladatkörét – a vám- és jövedéki feladatok kivételével – 1932. október 1-jétől a pénzügyminiszter névleges alárendeltségében maradó, de a honvédség részét képező Magyar Királyi Határőrség vette át. A vegyesdandárok 3. gyalogezredeként felállított hét határőr ezred a hét határőrkerületben működött, amelyek megegyeztek a honvédkerületekkel.

A határőrség beolvasztását a honvédség szervezetébe 1938. október 1-jétől tervezték. Ez a hadrend azonban módosult a felvidéki bevonulás miatt, s az átszervezés csak 1938 decemberétől kezdődhetett el. 1939. január 23-ával a honvédség kötelékében hivatalosan is felállt 24 határvadász-zászlóalj, amelyeknek bázisát a korábban a határőrkerületek parancsnokságai alárendeltségében működő határbiztosító osztályok képezték. A zászlóaljak egy része népes volt és magas szintű fegyverzettel rendelkezett, míg mások kisebb állomány és gyengébb fegyverzet birtokában voltak. A határőrizetet zászlóaljanként egy-két határvadász portyázó század, összességében a teljes határvadász állomány egynegyede végezte. Az országhatár közvetlen őrizetét a századok szervezetében működő határvadászőrök és határvadász tiszti őrsők látták el (Borbély & Kapy, 1941). A zászlóalj zöme, az úgynevezett csapatrész, önálló tevékenységre is képes erős gyalogzászlóaljnak felelt meg. 1939. október 1-jétől tovább nőtt a határvadász-zászlóaljak száma, valamint a kárpáti hegyvidéki területen megkezdődött az oda helyezett zászlóaljak átszervezése hegyi felszerelésű egységekké. Ezek egy részéből 1943-ban hegyivadász-zászlóaljakat alakítottak ki. Észak-Erdély és a Székelyföld visszatérte után, az újonnan létrehozott kolozsvári IX. hadtest csapatainak megszervezésekor a 27. székely honvéd gyalogdandár felállításához 18 határvadász-zászlóaljat használtak fel. A megszűnő zászlóaljak szerepét határvadász-portyázóosztályok vették át, amelyek csapatrésszel nem rendelkeztek, csak határőrizeti feladatokat láttak el. A háború folyamán a határvadászok az ország keleti és déli határain is hősiessen harcoltak az ellenség ellen (Borbély & Kapy, 1941).

A Honvéd Határőrség – Politikamentes határőrök politikai vezetés alatt

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 30-án adta ki a toborzási felhívást az új honvédség felállítására. Ezzel egy időben felmerült a határőrség megszervezése is, amit az indokolt, hogy a visszaállított 1937 előtti határok őrizetét a szomszédos országok fontos politikai kérdésnek tekintették. A határok közelében lévő szovjet területi parancsnokságok is sürgették a határőrizet megszervezését, mert a bűnözés és a csempészet annyira elharapózott, hogy veszélyeztette a front mögötti terület nyugalma, a hadtápvonalak biztonságát, sőt az ország gazdasági stabilizációját is. A csempészet már 1944 novemberében jelentős volt Románia irányába, és a front előrehaladtával kiterjedt a jugoszláv, majd az osztrák területek felé is. A gyakran 10–15 szekérrel haladó, sorozatlövő fegyverekkel – esetenként nehézfegyverrel is – felszerelt több száz fős csempészbandák a közellátásból elsikkasztott, sőt a katonai raktárakból eltulajdonított árucikkeket, üzemek gépeit, felszereléseit és alkatrészeit juttatták a zugkereskedelem csatornáiba (Berki, 2015). A második világháború befejezését követően a visszaállított határok mentén kezdődött meg a határok őrzete Magyarországon. 1945. február 22-én a honvédelmi miniszter a honvéd kerületparancsnokságok keretében határportyázó századok felállításáról döntött (Fórizs, 2015).

A háború után a nyugati hadszíntérről hazatért tisztekkel és katonákkal megerősített Határőrség 1945. június 14-re az ország valamennyi határán megkezdte működését. A testület ekkor 27 határportyázó századból és 150 őrsből állt. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság sürgetésére, a Honvédelmi Minisztérium 1946. március 11-jén intézkedett a Határőrség átszervezéséről. A határportyázó századok számát 50-re emelték, és azokat 14 határvadász-zászlóaljba szervezték. A parancsnoki kart a Honvédségtől áthelyezett, Ludovikát vagy hadiakadémiát végzett tisztekkel erősítették meg, akiket tanfolyamokon készítettek fel a határőrizeti feladatokra. E szervezettel az ekkor 11 493 fős határőrség eredményesen lépett fel a csempészés és a határszéli bűnözés ellen. A határrendőrség megszervezéséig – 1946 januárjáig – a határvadász alegységek részt vettek a határforgalom ellenőrzésében is. 1946 tavaszára kialakultak a határrendőrség szervei: a kapitányságok, az alkapitányságok és az őrsparancsnokságok. Az új testület a határforgalom ellenőrzése mellett széles körű határrendészeti tevékenységet is folytatott. A határforgalomban a hazatérő hadifoglyok, illetve a ki- és áttelepülők tömeges átléptetésére és szűrésére ellenőrző állomásokat és táborokat hoztak létre. A békeállapotnak megfelelő határforgalom 1947–1948-tól alakult ki.

Az Államvédelmi Határőrség – a totális határőrizet jegyében

A Minisztertanács a 4.353/194. számú rendeletével 1950. január 1-jétől a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságából és a Honvéd Határőrségből egy önálló szerv jött létre, melynek Államvédelmi Hatóság lett az elnevezése. Az Államvédelmi Hatóság a minisztertanács alá tartozott ([URL5](#)).

Az Államvédelmi Határőrség hivatásos állományú tisztjeit, alezredesig bezárólag, az ÁVH vezetője nevezte ki. A sorállományú legénység szolgálati ideje három évre változott. A határrendőrség beolvasztásával a határőrség létszáma 17 777 főre duzzadt. Az új testület átszervezését a politikai érdekeknek alárendelve, szovjet minta alapján hajtották végre. A Határőrség Országos Parancsnokságán és a határőrkerületeknél megjelent szovjet tanácsadók részt vettek a tevékenység irányításában (Berki, 2015).

A hidegháborús légkörben a nyugati határt teljesen lezárták. A Jugoszláviával megromlott viszony a határon gyakorta konfliktusokkal, időnként fegyveres összetűzésekkel járt. 1950-ben e két határszakaszon négyszögghálós szögesdrótból álló műszaki zárat létesítettek, a drótkerítések között pedig 10 méter széles aknamezőt és nyomsávot telepítettek. 1950 júniusától a jugoszláv határon 15 km széles határövezetet létesítettek,² melyet 1952 szeptemberében az osztrák határra³ is kiterjesztettek. A határövezeteken belül 2 km-es szigorított sávot, ezen belül 500 és 50 méteres határsávot jelöltek ki. Az egyes övezetekbe csak írásos rendőrségi, illetve határőrségi engedéllyel lehetett belépni, az 50 méteres határsávban pedig csak a határőrök tartózkodhattak. A szigorítások komoly feszültséget váltottak ki a határmenti lakosság körében.

A Minisztertanács döntése alapján 1953. július 15-i hatállyal az ÁVH a Belügyminisztérium alárendeltségébe került. A BM Határőrséget és a BM Belső Karhatalmat közös parancsnokság alá helyezték. Az aknamező felszedését a nyugati és a déli határon 1956 áprilisban kezdték meg, és szeptember 15-re fejezték be. A déli határon megszűnt a drótkerítés is, és a területet visszaadták a lakosságnak. A határőrség csapatainak az 1956-os forradalom és szabadságharc időszakában is az államhatár őrizete volt a fő feladata. A Határőrség Országos Parancsnokságán megalakult Határőrség Forradalmi Katonai Bizottsága a testület országos irányításában nem tudott befolyást szerezni.

Mosonmagyaróváron a határőrök a laktanya felé vonuló tömegbe lőttek, több mint száz ember meghalt és sokan megsebesültek. Az év utolsó hónapjaiban a legnagyobb problémát a nyugat felé meginduló menekültek hulláma okozta (Bisi, 2011).

2 A BM IV. Főosztály 16/1950. számú utasítása alapján.

3 A BM IV. Főosztály 0390/1952. számú utasítása alapján.

A határőrség 1956. december végéig 26 113 főt fogott el, összesen 32 699 személy külföldre szökését észlelte, amit szaknyelven büntetlen határsértésnek neveznek. Gyakran a csoportos határsértések során nagyobb tömegben érkező menekülők számát nem lehetett reálisan megbecsülni, télen a nyomokat sem lehetett megfelelően értékelni, elemezni. A szervezetnek nem is volt érdeke a pontos szám meghatározása, hiszen az adatszolgáltatás a határőrökre nézve lett volna hátrányos. Ezért az őrsők járőrei sok esetben a határsértők mozgását sem jelentették (Fórizs, 2020).

BM Határőrség 1957–1971 között – A stabil határőrizeti rendszer kialakulása

A határőrség 1957 tavaszáig a Fegyveres Erők Minisztériuma alá, majd újra a Belügyminisztériumhoz tartozott. A tömeges országelhagyási (disszidálás) hullám miatt 1957 elején a nyugati határon újratervezették az aknazárat, délen pedig február 2-től visszaállították a határövezetét. A *Határőr* lap 1960. március 1-jétől, *Hazáért* címmel a határőrség és a belső karhatalom közös kiadványa lett.

A határőrség minőségi fejlesztése során 1958 májusában megnyílt a Tiszt- és Tiszthelyettes Képző Iskola, 1959 márciusában pedig a határőrség tiszti iskolája. 1960-ban 5000 forint induló összeggel a hivatásos állomány számára ruhapénzt vezettek be. A sorállomány 1959-ben új posztóruhát kapott, 1960-ban új nyári gyakorlóruhát, 1964-ben új kimenőruhát. 1968-ban felemelték a sorállomány illetményét. A tisztképzést szolgálták a hatvanas években egyre magasabb követelményeket állító új tiszti iskolák, az Egyesített Tiszti Iskola, majd a Kossuth Lajos Katonai Főiskola. A magasabb rangú parancsnokok felkészítése a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián történt. A tiszthelyettesek szakmai felkészítését a Rendőr Zászlóképző Iskola segítette. 1965–1970 között a nyugati határon az aknamezőt fokozatosan felváltotta az elektromos jelzőrendszer, ezzel együtt a határőrizet rendszere is módosult. A 2002/69. számú kormányhatározat alapján a 01/1969. számú BM parancs megszüntette a nyugati határövezetét, a határsáv a jelzőrendszer és a határvonal közötti, 2 km-ig terjedő területsávra szűkült. A 2007/65. számú kormányhatározat alapján a 0017/65. számú BM parancs megszüntette a déli határövezetét, de a nyomsáv és az 500 méteres határsáv megmaradt. A határforgalom 1957-től kezdett újra emelkedni, elsősorban a szocialista országokkal. Ez a határellenőrzés hatékonyságának javítását tette szükségessé. 1961 augusztusától a kürtösi, 1962 júniusától a párkányi határátkelőhelyen került bevezetésre a közös ellenőrzés. Az első kisebb könnyítéseket 1964-ben vezették be. A nyugati turisták június

15-től szeptember 15-ig három hónapos kedvezményes vízumot válthattak, így Sopron, Kőszeg, Szombathely idegenforgalma megnőtt. 1964. szeptember 16-án átadták a rajkai határátkelő új épületét, amelyben a csehszlovák szervek is helyet kaptak. 1966 júniusában megnyílt az Udvar–Hercegszőlős, július 1-jén a Rédics–Lendva határátkelő, és megkezdték munkájukat a sorállományú útlevélkezelők. 1967 márciusában átadták a hegyeshalmi határállomás új épületét, 1968 áprilisában megnyílt a nagylaki átkelő, 1969 májusában elkészült a Barcs–Verőce Dráva-híd, és megnyílt a barcsi határátkelő, 1970. június 1-jén pedig a Gyula–Varsánd határátkelő. Az 1966 februárjában életbe lépett jugoszláv magyar kishatárforgalmi egyezmény a 15 km-es sávban a lakóknak kedvezett. Az 1969. június 17-én aláírt magyar–román kishatárforgalmi egyezmény alapján a 15 km-es sávban lakók évente négy alkalommal könnyített formában léphettek át. Az 1970. január 12-én hatályba lépett egyezmény nyomán Nyirábránynál, Csengersimánál és Ágerdömajornál a vasúti forgalom mellett megindult a személyforgalom is (Bisi, 2011).

A BM Határőrség 1971–1989 között – A fejlődő technika és idegenforgalom jegyében

Az 1971–1989 közötti időszakban a határforgalom-ellenőrzés jelentősége egyre inkább nőtt. Gyors ütemben épültek új átkelők, bővültek és korszerűsödtek a régiék. 1973. augusztus közepére befejeződött a letenyei határállomás átalakítása, amely négyről 14 sávossá bővült, s a sávok fölé tető került. Megkezdődött az udvari és a nagylaki átkelők új épületének építése, és október 25-én átadták az új drávaszabolcsi hidat az új határátkelővel. 1975 februárjában már a kibővített nagylaki átkelőn haladt a forgalom. 1976. szeptember 24-én megnyílt a busui határállomás. 1977-ben 37,2 milliós volt a személyforgalom, a legforgalmasabb átkelők a csehszlovák és a jugoszláv határon működtek, az első helyre Komárom került 5,1 milliós fős évenkénti forgalommal. Hegyeshalom ekkor még a 8. helyen szerepelt a maga 2,1 millió fős forgalmával. 1977-ben két új határátkelő nyílt, június 3-án Tompánál és júliusban Bajánsenyénél. 1982. április 6-án átadták az új, 36 sávossá bővített hegyeshalmi határátkelőt. Június 12-én megnyílt a berzencei határátkelő. 1983. január 2-ától Vámosszabadi–Medve határállomás is fogadta a nemzetközi forgalmat. 1985. július 1-jétől megnyílt a 65. átkelő Kópháza–Deutschkreutznál.

Az 1970-es útlevéltörvény után 1972. január 1-jétől megjelent az új útlevél, amely hét szocialista országba szólt, öt évig volt érvényes, és újabb öt évre lehetett meghosszabbítani, ám még minden kilépéshez kiutazási engedélyre volt

szükség. 1979. január 1-jén életbe lépett a magyar–osztrák vízumkényszer megszüntetéséről szóló, 1978. május 5-én aláírt kormányközi egyezmény (Nagy, 2010).

A magyar határsértők száma 1972-től csökkent, de nőtt a külföldi, főleg román és keletnémet állampolgárok aránya, a külföldi embercsempészek száma, a határsértők agresszivitása, s a kitörési kísérletek száma is a határátkelőhelyeken. 1976-ban hét esetben támadtak meg járőrt. Az országos parancsnok 1988-ban korlátozta a járőrök fegyverhasználatát, így a menekülő határsértők ellen már a nyugati határon sem lehetett fegyvert használni (Bisi, 2011).

A BM Határőrség 1989-ben – Gyökeres fordulat

Az 1989-es év történelmi sorsfordulót jelentett a határőrség életében. Az államhatáron megszűntek a totális határőrizetet segítő műszaki záruk, illetve a korlátozások, megkezdődött a testület gyökeres átalakítása.

A magyar–román határon már 1987-től jelentősen emelkedett az illegális határátlépők száma. 1989 elején 13 000 romániai menekülő volt az országban, akik kis kivétellel illegálisan érkeztek a zöldhatáron keresztül Magyarországra, s számuk 1989 novemberéig 30 000 főre nőtt. Több esetben a román határőrök lőttek is a menekülőkre, valamint voltak, akik visszatoloncolásra kerültek Romániába.

A nyugati határszakaszon álló, addigra elavult elektromos jelzőrendszer lebontására belügyminisztériumi döntés alapján 1989 márciusában kormányelőterjesztés készült. Az MSZMP Politikai Bizottsága már februárban úgy értékelte a körülményeket, hogy a korábbi határőrizeti rendszert az új idők elvárásainak megfelelően át kell alakítani, melynek velejárója, hogy az útlevélkezelés feladatait a sorállományú határőrök helyett hivatásos állományú határőrök vegyék át. A testület hivatalosan május 2-án kezdte meg a jelzőrendszer lebontását és – bár a terület rehabilitálása 1990-ig tartott – augusztusra be is fejezte. Ezt megelőzően májusban megszüntették a belépési korlátozást a déli határsávba, majd augusztus 1-jéig a nyugati határon is megszűnt a nyomsáv és a határsáv. Hazánk október 15-én csatlakozott a Genfi Egyezményhez, és új menekülttáborokat létesítettek Békéscsabán és Hajdúszoboszlón.

A határmenti korlátozások felszámolása és a romániai belső helyzet a határsértők számának jelentős növekedésével járt. 1989 júliusáig a határőrök ötezer, többségében román és keletnémet határsértőt tartóztattak fel. Az év második felében a keletnémet állampolgárok határsértési kísérletei tömegessé váltak, és emelkedett az erőszakos esetek száma is. Az augusztusban Fertőrákos térségében tartott Páneurópai Piknik alkalmával több száz keletnémet állampolgár jutott át Ausztriába.

„A Magyar Demokrata Fórum debreceni szervezete és a Soproni Ellenzéki Kerekasztal pártjai 1989. augusztus 19-re Páneurópai Piknik elnevezéssel rendezvényt hirdettek a vasfüggöny lebontásának és a határok nélküli közös Európa eszméjének népszerűsítésére. A rendezvény fővédnöke magyar részről Pozsgay Imre, a Vasfüggöny másik oldaláról pedig Habsburg Ottó lett. Miután a rendezvény az NDK-ban is komoly reklámozást kapott, ezen a nyáron még többen érkeztek a Balaton partjára nyaralni, és az itt üdülők később nem is voltak hajlandók hazamenni. Érdekes volt maradniuk, mert a Páneurópai Piknik szervezői 1989. augusztus 19-én jelképes határátkelőt nyitottak három órányi időtartamra – délután háromtól este hat óráig – Sopronpuszta és az osztrák oldalon fekvő Szentmargitbánya között. A szögesdrót szimbolikus átvágását a Páneurópai Unió főtitkára, Walburga Habsburg Douglas végezte, majd egy magyar küldöttség átment a határ osztrák oldalára. Itt jelképesen kaput nyitottak, majd a delegáció a szabad határon át osztrák polgárokkal együtt érkezett vissza a népiünnepség színhelyére. Ezután hangzott el Habsburg Ottó, az Európai Parlament képviselője, a Páneurópai Unió elnöke és Pozsgay Imre államminiszter üzenete és a találkozót rendező Magyar Demokrata Fórum és Páneurópai Unió felhívása. A rendezvény azért került be a világsajtóba, mert az ideiglenes határnyitást kihasználva több száz keletnémet állampolgár rohant át Ausztriába, hogy onnan a „másik” Németországba utazzon. A határőrök tanácsaltak voltak, mivel a határnyitás nem az NDK-sok kiengedésére szolgált, így sem azok megállítására, sem átengedésére nem kaptak utasítást. A Határőrség útmutatója kizárólag jogos önvédelem esetére engedélyezte a fegyverhasználatot. A felettesek által magukra hagyott és „szabadságra ítélt” magyar határőrök nem akadályozták meg az ostromszerű szökést, amely így a német egyesülés első igazán látványos akciójává vált.

Ezen a napon az ideiglenesen megnyitott osztrák-magyar határon több száz NDK-állampolgár jutott át Ausztriába. Egy hónappal később pedig, szeptember 11-jén már hivatalosan is megnyílt a magyar határ a nyugatra távozni szándékozó keletnémet állampolgárok előtt.

A Páneurópai Piknik olyan lavinát indított el, mely meggyorsította a kétpólusú világ összeomlását és a kelet-európai demokratikus átalakulást. Jelentős mértékben hozzájárult a Vasfüggöny áttöréséhez és Németország újraegyesítéséhez” (URL6).

Előfordult, hogy a nyugatra igyekvő határsértők a járőrt megtámadták, augusztus 21-jén egy ilyen alkalommal a járőr fegyvere véletlenül elsült, és a támadó határsértőt halálos lövés érte (Nagy, 2010). A magyar–osztrák közös kivizsgálás a határőr vétlenségét állapította meg, aki számára a szomszédos Sankt Martin és Deutschkreutz lakói 10 000 schillinget gyűjtöttek össze. Az egyre feszültebbé

váló helyzetben a kormány döntött a nyugati határátkelők megnyitásáról a keletnémet állampolgárok előtt, amit a határőrség szeptember 11-jén hajtott végre.

A határforgalom jelentősen emelkedett, már az első félévben 34 millió fő volt a határátlépők száma. Az 1989. évi XVIII. törvény állampolgári jogon biztosította a világútlevelet a magyar állampolgároknak. Jelentősen nőtt a Német Szövetségi Köztársaságból, Ausztriából, Lengyelországból és Jugoszláviából érkezők száma.

A Minisztertanács decemberben tárgyalta a határőrség helyzetét és döntött a szervezeti átalakításokról. 2046/1989. számú határozata⁴ szerint: „...a határőrség 1990. január 1-jétől megkezdte, s 1995-ig teljessé teszi az őrsőkön és forgalomellenőrző pontokon a hivatásos és polgári állománnyal történő feladatvégrehajtást.”

Az egyre nagyobb határforgalom-növekedés, annak ellenőrzése, a nyugati határviszonylat korábbi jelentőségének csökkenése szervezeten belüli változásokat is indokoltak. Egyre inkább a rendészeti jellegű szervezet kialakítására kellett a hangsúlyt helyezni. A kutatók már ekkor felismerték, hogy a kor haditechnikai színvonala mellett a határőrség rendelkezésére álló fegyverzet hatástalan lenne egy reguláris katonai támadással szemben, tehát nincs létjogosultsága a fegyveres erőként történő működésnek és a katonai fegyverzetnek, helyette a fegyveres testületté váló válás irányába kell elmozdulni, ennek megfelelően a nagy létszámú sorozott állomány helyett fokozatosan hivatásos állománnyal kell megoldani a határőrizeti feladatokat (Fórizs – Gáspár & Paku, 1990).

A sorállomány fokozatos kivonása és az azzal kapcsolatos intézkedések az akkori információk birtokában megalapozottak voltak, figyelembe véve az akkor várható társadalmi és migrációs változásokat, így megfelelő alapot nyújtottak a további jogszabályalkotási törekvésekhez. Ellenben nem számoltak a kelet-európai politikai rend mélyülő válságával, és az abból eredő konfliktusokkal, sem a jugoszláv polgárháborúval, sem az azt követő migrációs válsággal (Ritecz, 2003).

A BM Határőrség 1990–1998 között – Háborús helyzet és átalakulás

A szervezet előtt számos új kihívás állt. A határőrség történetének 1990–1998 közötti korszakát a sorozott katonák kivonását követő hivatásos állományú

4 A Magyar Köztársaság államhatáráról, annak rendjéről, őrizetéről és átlépések szabályairól szóló törvényjavaslat alapelveiről szóló 2046/1989. Minisztertanácsi Határozat, Határozatok Tára 17.

határőrökből álló szervezetre történő áttérés, a határrend, a határőrizet és a határforgalom területén történt alapvető változások kezelése és a jugoszláviai polgárháború miatti új feladatok határozták meg.

Hazánk körül új államok jöttek létre, a korábbi öt helyett hét országgal lettünk határosak. Mindez az államhatárral kapcsolatos együttműködést szabályozó egyezmények és a partneri viszony megújítását is megkívánta.

A határforgalom jelentősen megnőtt, 1990 év végére meghaladta a 100 milliót, és a következő években is e körül maradt. A nagy forgalom kezelésére 1990 áprilisától a totális helyett bevezették a szelektív ellenőrzést, az utasokat három csoportra (magyarok, vízumkötelezett külföldiek, vízummentes külföldiek) osztották, és a magyar állampolgárok esetében megszüntették a bélyegzést.

A magyar–csehszlovák határon 1991. szeptember 12-től megszüntették az egyoldalú ellenőrzést. Ausztria felé sorra nyíltak az új átkelők, és bevezették a közös határforgalom-ellenőrzést. 1995-től új átkelők nyíltak a szlovák és a szlovén határon is. Az EU Phare-programja bekapcsolódott a határállomások korszerűsítésébe, amely 1995-től a nagylaki, gyulai, az ártándi, a záhonyi, a rajkai és a rédicsi határállomásokon kezdődött meg.

A jugoszláv polgárháború kezdetén, 1991. június 27-től a Jugoszláv Néphadsereg elsősorban az átkelőket akarta ellenőrzése alá vonni, október 14-én pedig Ivándárda–Iloca–Sárok térségében megkezdte a határon átvetető főbb irányok elaknasítását. Augusztus 17-től a határállomásokon és a zöldhatáron megjelentek a menekülők. A határőrség országos parancsnoka az érintett határszakaszon megerősített szolgálatot rendelt el, és a helyi határőr erőket ötszáz fővel megerősítette. A kormány rendészeti akciószázadok felállítását rendelte el, így 1992 végére már 19, páncélozott szállító harcjárművekkel megerősített akciószázad működött. Az elhúzódó harcok miatt a Baranya háromszögben viszonylati parancsnokságot állítottak fel, és e területet egy akciózászlóaljjal erősítették meg.

1992 áprilisban létrejött a határőrség idegenrendészeti és szabálysértési osztálya, és megkezdtek munkájukat a testület rendészeti szervei. Az igazgatóságoknál nyolc közösségi szállást hoztak létre. Az 1994-ben elfogadott új idegenrendészeti törvény⁵ több jogosítványt adott a határőrségnek. A belügyminiszter 1992. szeptember 1-jétől határrendészeti szakot alapított a Rendőrtiszti Főiskolán. 1995-ben megszűnt a zalaegerszegi és a soproni igazgatóság, összevonták a két budapesti igazgatóságot, és felszámolták a siklósi kiképzőbázist, illetve létrehozták a soproni kiképző és továbbképző intézetet, csornai kihelyezett tagozattal. 1998. áprilisában az utolsó sorkatonák is leszereltek a határőrségtől.

5 1993. évi LXXXVI. törvény a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról.

A határőrizetről és a határőrségről szóló törvény⁶ teljessé tette a határőrség tevékenységét szabályozó jogi háttérét. Az Európai Unióhoz való csatlakozás érdekében 1994-ben a határőrség megkezdte, majd a csatlakozást követően eredményesen folytatta a Schengeni Egyezmény által előírt határőrizeti feltételek teljesítésére való felkészülést, a büntetőeljárásról elfogadott törvény⁷ pedig meghatározta azon bűncselekmények körét, amelyek megvalósulása esetén a határőrség eljárhat.

A határőrség 1998–2004 között – Úton az Európai Unió felé

A határőrség 1998 és 2004 közötti időszakát a Magyarország schengeni csatlakozására való felkészülés, a feladatokat szabályozó további törvények megjelenése és a balkáni polgárháború utóhatásainak kezelése határozta meg. Az 1998-ban a büntetőeljárásról elfogadott 1998. évi XIX. törvény meghatározta azon bűncselekmények körét, amelyek megvalósulása esetén a BM Határőrség eljárhat. A külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény⁸ a határőrség idegenrendészeti jogkörét és feladatait szabályozta.

Az illegális migránsok száma folyamatosan magas volt, befelé elsősorban az ukrán és a román, később a jugoszláv határszakaszon, míg kifelé főleg Ausztria, Szlovénia, majd Szlovákia irányába. Sokan érkeztek Magyarországra legálisan, akik később illegális úton akartak továbbjutni nyugatra. Az illegális migrációhoz embercsempész tevékenység is kapcsolódott. Az embercsempészek között folyamatosan nőtt a magyarok aránya, amely 2002-re elérte a 40%-ot. A jól szervezett és magas szintű technikával felszerelt embercsempész szervezetek elleni küzdelemben a határőrség nyomozó szervei hatékonyan léptek fel. A bűnüldöző munkában erősödött a nemzetközi együttműködés. 2001-ben a leendő külső határokon az EU-elnökség felügyelete mellett *High Impact Operation* (nagy hatású művelet) néven határrendészeti akcióra került sor, amelyben a határőrség sikeresen szerepelt. Továbbá a repülőtéri közös akciók során, mint a *High Impact Operation* TP 12PT, és RIO I-IITP 13PT⁹ nyilvánvalóvá vált, hogy a nemzetközi repülőterek közötti folyamatos kapcsolattartás, a mindenre kiterjedő információcserék elengedhetetlenek (Bendes & Dankowski, 2004).

Az eredményes határőrzés egyre nagyobb mértékben követelte meg a korszerű technikai eszközök alkalmazását. Az intenzív technikai fejlesztés,

6 1997. évi XXXII. törvény a határőrizetről és a határőrségről.

7 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

8 2001. évi XXXIX. törvény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról.

9 Risk Immigration Operation I-II. (migrációs kockázati művelet).

a Phare-program keretében, a COOP-programok támogatásával 1998-tól kezdődött. Ennek során 2004-ig a határátkelőhelyeket korszerű informatikai eszközökkel szerelték fel, amelyek megkönnyítették az útiokmányok ellenőrzését és a hamisítások felfedését, s kiépültek a gyors adattovábbítást segítő átviteli rendszerek. A járművekben megbújt személyek felkutatásához ipari endoszkópot és CO-mérő berendezéseket kaptak az átkelőhelyek. A zöldhatáron a felderítést segítő, nagy teljesítményű mobil hőkamerákat és kézi éjellátó berendezéseket rendszeresítettek. Mindezekkel párhuzamosan folyt a schengeni joganyag átvétele és átültetése a gyakorlatba, valamint az állomány felkészítése az új követelményekre. A leendő külső határokon folytatódott a határátkelőhelyek schengeni normák szerinti rekonstrukciója. A határterületi kishatárforgalom – a vonatkozó egyezmények felmondását követően – megszűnt az ukrán és a szerb-montenegrói állampolgárok részére, majd az uniós követelményeknek megfelelően, 2003. november 1-jétől vízumkötelezettség lépett életbe (Bisi, 2011).

A BM Határőrség 2004 után – Úton a schengeni övezet felé

Magyarország 2004. május 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz. Ezzel az Ausztriával, Szlovéniával és Szlovákiával határos területeken 1139 km belső határvonal alakult ki. Az Ukrajnával, Romániával, Szerbia-Montenegróval és Horvátországgal közös, 1103 km határ szakaszon az Európai Unió külső határa jött létre, ahol a magyar határőrizetnek az unió magasabb biztonsági követelményeinek is meg kellett felelnie. A belső határvonalon megszűnt a vámellenőrzés, így az Európai Unión belül a magyar állampolgárok is személyi igazolvánnyal utazhatnak. A csatlakozás után Horvátország irányába is fennmaradt a személyi igazolvánnyal való utazás lehetősége.

A csatlakozás után a BM Határőrség folytatta a felkészülését arra az időszakra, amikor Magyarország ténylegesen a schengeni övezet tagja lesz. A Schengeni Egyezmény több feltételt támaszt az Európai Unió külső határain belépő nem uniós polgár utazókkal szemben. A határforgalomban alkalmazott szelektív és differenciált ellenőrzés módszere és a határátlépők szétválasztásánál alkalmazott utaskategóriák ekkor már megfeleltek a schengeni követelményeknek. A határőrség a négy fejlesztési ciklust felölelő COOP-programok keretében, 2004-ig 27 millió euró értékben kapott korszerű felszereléseket (Hegedűs, 2016). Az egységes automatikus útiokmány-leolvasó és rendszámleolvasó rendszer telepítése 2000 decemberében fejeződött be. A határátkelőhelyeken a 2000 után végrehajtott fejlesztéseknél és az új autópálya-átkelőhelyek építésénél a schengeni

követelmények kerültek alkalmazásra. A külső határok megerősítését és a schengeni előírásoknak megfelelő határátkelőhelyek kialakítását az Európai Unió továbbra is támogatja.

A 2004. január 1-jétől módosított Alkotmány alapján megszűnt a határőrség kettős feladatrendszere. Országos hatáskörű, fegyveres rendvédelmi szervvé vált, amely 2006 júniusáig a Belügyminisztérium (utána az Igazságügyi Minisztérium) szervezetében működött, és alapvetően rendészeti feladatokat teljesített. A korszerűsítés során a 125 határőrizeti, határforgalmi kirendeltség helyett 63 határrendészeti kirendeltséget hoztak létre, és ennek megfelelően módosultak a területi és a központi szervek is. A határforgalom ellenőrzése a határrendészeti kirendeltségek szervezetébe tartozó 112 határátkelőhelyen történt (Nagy, 2010).

A bűnözés elleni harc érdekében már a csatlakozás előtt létrejött a határőrség, a rendőrség, a vám- és pénzügyőrség, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal és az Országos Munkabiztonsági és Munkaügyi Főfelügyelőség között a komplex ellenőrzési rendszer, majd 2004. május 1-je után létrejött az Integrált Vezetési Központ. A nemzetközi bűnözés elleni hatékonyabb fellépést szolgálta a szomszédos országokkal kialakított szoros együttműködés a szolgálati feladatok és a nyomozati cselekmények területén (Nagy, 2010). Ennek érdekében hozták létre a közös kapcsolattartási szolgálati helyeket, például Hegyeshalom–Nickelsdorfnál.

A schengeni övezethez történő csatlakozás után a belső határokon teljesen megszűnt az ellenőrzés. Az ország és az unió biztonsága érdekében szükségessé vált a külföldiek idegenrendészeti ellenőrzése és az illegálisan érkezettek felderítése a belső „mélységi” területeken is. E feladatra jöttek létre a határőrség bevetési szervezetei, amelyek a folyamatos ellenőrzés mellett a határrendészeti akciók tartalék erejét is képezték.

Az önálló határőrség 2008 végén megszűnt, integrálódott a rendőrség szervezetébe.

Zárógondolatok

„A határőrizet olyan történelmi kategória, amely mind a hadtudomány, mind a rendészettudomány kutatási módszereivel folyamatosan vizsgálható. Maga a határőrizet módja és minősége pedig visszamutat annak az országnak a társadalmi prioritásaira, amelyik azt alkalmazza.” (Hautzinger, 2020).

Az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottságának ülésén 2007-ben Béndek József határőr altábornagy, a határőrség országos parancsnoka számolt be a határőrség integrációjáról és a jövő kihívásairól, majd a december 13-i

bizottsági ülés végén az ülést elnökként vezető Kontrát Károly felolvasta a bizottsági határozatot a határőrség integrációjáról, ami egyúttal az önálló határőrség megszűnését jelentette. Ekkor a határőr csapatzászlón Béndek József altábornagy úr elhelyezte az emlékszalagot, majd Kontrát Károly és Gál Zoltán is felhelyezték a bizottság emlékszalagját. Ezt követően a bizottság tagjai és a jelenlévők az udvaron megkoszorúzták a határőr hősök kopjafáját (URL7).

A határőrség Magyarországon országos hatáskörű önálló rendvédelmi testületként megszűnt, 2008. január 1-jén integrálódott a szervezet a Magyar Köztársaság rendőrségébe. A határőrség közel nyolcvan milliárd forint értékű vagyónával, amely elsősorban ingatlanokból, járművekből és egyéb eszközökből állt, a rendőrség gazdálkodhatott a továbbiakban. Az Országos Rendőr-főkapitányság, a Határőrség Országos Parancsnoksága jogutód szerveként kiemelt figyelmet fordít ma is a határőrség hagyományainak, valamint testületi szellemiségének ápolására és fenntartására (Hottó, 2023).

Felhasznált irodalom

- Apátistvánfalvai Határőr Emlékhely (2007). „*Az apátistvánfalvai őrs története*” című tájékoztató.
- Bendes G., & Dankowski A. (2004). A Budapesti Határőr Igazgatóság csatlakozása az Európai Határ Információs hálózathoz és a Légi Határok Központjának munkájához. *Határrendészeti Tanulmányok*, 34-66.
- Berki I. (2015). *Az adyligeti Határőrezred története*. Doktori értekezés, Eötvös Lóránd Tudományegyetem. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/berkiimre/tezis.pdf>
- Bisi J. (2011). *A Határőrség integrációja a Rendőrségbe*. Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar.
- Borbély Z. & Kapy D. (Szerk.) (1941). *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
- Fórizs S. (2015). A határőrség megalakulása, valamint tevékenysége az első években (1945-1950). *Magyar Rendészet*, 15(6), 89-102.
- Fórizs S. (2020). A Határőrség és a határőrizet újjászervezése 1956. november 4-ét követően. A hadtudománytól a rendészettudományig – társadalmi kihívások a nemzeti összetartozás évében. In Hautzinger Z. & Gaál Gy. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXII.* (pp. 111-126). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Fórizs S., Gáspár L., & Paku J. (1990). Határőrizet és határőrség a kilencvenes években. *Határőrségi Tanulmányok*, 1(1), 39-72.
- Hautzinger Z. (2020). A határvédelem arca. A hadtudománytól a rendészettudományig – társadalmi kihívások a nemzeti összetartozás évében. In Hautzinger Z. & Gaál Gy. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXII.* (pp. 93-97). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.

- Hegedűs E. (2016). Motorizáció a XX. századi magyar határőrizetben. *Rendvédelemi-történeti Füzetek, Acta Historiae Preasidii Ordinis*, 27(52), 30. <https://doi.org/10.31627/RTF.XX-VI.2016.52N.15-52P>
- Hottó I. (2023). Gondolatok a határőrség letűnt korának üzeneteiről, értékeiről és fennmaradt szimbólumairól. *Rendőrségi Tanulmányok*, 6(4), 104-142. <https://doi.org/10.53304/RT.2023.3.05>
- Kui L. (2020). *A magyar határőrizet technikai generációváltásai és lehetséges fejlesztési irányok*. Doktori értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Nagy G. (2010). Határőrség 1957-2007. *Rendvédelmi – Történeti – Füzetek, Acta Historiae Preasidii Ordinis*, 18(21), 57-65.
- Parádi J. (2006). A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. *Határrendészeti Tanulmányok*, 3(1), 5-46.
- Ritecz G. (2003). Az európai (schengeni) határőrizeti követelményekre való felkészülés helyzete és további feladatok Magyarországon. *Európai Tükör: Az integrációs stratégiai munkacsoport kéthavonta megjelenő folyóirata*, 90, 5-68.
- Suba J. (2014). Rendvédelmi szervek Ausztria és Magyarország titkosszolgálatában. *Szakmai Szemle: Katonai Nemzetbiztonsági szolgálat Kiadványa*, 12(3), 40-41.

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: *Határőr Kultúráért Alapítvány* (2022). *Határőr emlékhely (Emlékszoba) avatása*. <https://hokalapitvany.hu/hataror-emlekhely-emlekszoba-avatasa/>
- URL2: *Magyar Idők*. Kossuth levele. Emlékeztető hűségre, kötelességre. <https://www.magyaridok.hu/lugas/kossuth-levele-3530249/>
- URL3: *Az 1881. évi III. törvénycikk a közbiztonsági szolgálat szervezéséről*. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88100003.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>
- URL4: *Az 1903. évi VIII. törvénycikk a határrendőrségről*. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=90300008.TV&targetdate=&printTitle=1903.+%C3%A9vi+VI-II.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>
- URL5: *A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 4.353/1949. (268) M. T. számú rendelete Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában*. https://www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/1949_4353.pdf
- URL6: *Páneurópai Piknik 1989. augusztus 19.* https://mnl.gov.hu/mnl/gymsmsl/hirek/paneuropai_piknik_1989_augusztus_19
- URL7: *Jegyzőkönyv az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottságának 2007. december 13-án, csütörtökön, 10 órai kezdettel a Határőrség Országos Parancsnokságán megtartott kihezelt üléséről*. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz38/bizjkw38/HOB/0712131.htm>

Alkalmazott jogszabályok

1881. évi III. törvénycikk a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.

1903. évi VIII. törvénycikk a határrendőrségről.

1993. évi LXXXVI. törvény a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról.

1997. évi XXXII. törvény a határőrizetről és a Határőrségről

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2001. évi XXXIX. törvény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0100039.TV>

A BM IV. Főosztály 0390/1952. számú utasítása alapján

A BM IV. Főosztály 16/1950. számú utasítása alapján

A Magyar Köztársaság államhatáráról, annak rendjéről, őrizetéről és átlépések szabályairól szóló törvényjavaslat alapelveiről szóló 2046/1989. Minisztertanácsi Határozat, Határozatok Tára 17.

A magyar népköztársaság minisztertanácsának 4.353/1949. (268) M. T. számú rendelete Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hottó I. (2025). Szemelvények és emlékek Magyarország határőrizetének korszakaiból. *Belügyi Szemle*, 73(8), 1679–1698. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i8.pp1679-1698>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Hottó István, aki a hotto.istvan@ajk.pte.hu e-mail címen érhető el.